

individualizmusa itt tágult a legtisztább univerzalizmussá. Az egyedi, magányos ember túlnyomórészt lelki jellegű problémái helyett a mindenség örök, nagy erőiről szól itt Munch: elsősorban is a minden élet, erő és egészség ősforrásáról, a tengerből az új hajnal kezdetén tisztán, ragyogva fölszáll napról, melyet az aula bejáratával szembeni hajózáró fő falára festett. A terem jobboldali hosszanti falát borító *Történelem* tengerparti kopár tájat ábrázol. A sziklás földből szikár, hatalmas tölgy magaslik ki, gyökerei mintha egyenesen a kövekből magukból szivnának nedveiket. Öreg ember ül alatta, s fiatal kis legénykének mesél. Amit látunk, az Norvégia, a maga meztelenségében, köveivel és tengerével. S miként a kép tölgyfája, akként csikarja ki a norvég nép is a fönntmaradásához, a növekedéséhez szükségeset ebből a mérhetetlen kő- és víztömegből, dacolva a mostoha időjárással és körülményekkel. Ebből a földből táplálkoznak a gyökereid, meséli az aggastyán a kislfiúnak. Mint a tölgynek, itt kell neked is nagyra nőned, meg-erősödnöd. Hasonlóan szuggesztív erőt és lenyűgöző dinamizmust találunk a baloldali hosszanti falat díszítő *Alma Mater* esetében is.

Életének utolsó évtizedeit növekvő magányban és elszigeteltségben élte le tágas villájában az Oslo melletti Ekelyben. Koloratúrájának még egyszeri megújításához is maradt azonban ereje: a húszas évektől a mélykék és zöldes tónusok váltak uralkodóvá képein. Késői alkotásai közül lélektani szempontból különösképpen a szinte évente újból és újból megfestett önarcképei érdekesek számunkra. Magányról, keseredettségről meg dacos önismeretről tanúskodnak, de a csöndes öregedés és elfogyás rezignációjáról is. Napjait, egész életét a festészet töltötte ki. A társtalanságot és elszigeteltséget is részben nyilván azért választotta, hogy teljesen és zavartalanul művészetének élhessen, a külvilággal való úgyszólván minden fizikai kapcsolat nélkül. 1944. január 23-án halt meg. Pár nappal előbb egy norvég földalatti csoport nagyobb német lőszerszállítmányt robbantott föl az oslói kikötőben. A szörnyű robbanás-sorozatoktól megijedve Munch is, mint annyian mások, a pincébe húzódott, meglehetősen hiányos öltözetben. Az erős megfázással nem bírta aztán az öregedő szív a küzdelmet.

Dinamikus és eredeti művészete úgyszólván általános ellenérzést keltett kortársainak legtöbbszörében, elsősorban a századforduló tájékán. Nem szerették igazságait és leleplezéseit az életről és az emberi lélekről. Az egymás nyomába lépő új nemzedékek azonban, Norvégiában éppúgy, mint odakünn a nagyvilágban, egyre nagyobb megbecsüléssel tekintenek föl látomásokkal és titkokkal teli művészetére. Aki Munch személyének és művészetének megértésére, átélésére indul el, az hamarosan arra eszmél, hogy önmaga rejtett énjét is jobban megismerte.

TEOFIL RĂCHITEANU

FEKETE HATTYŰ

Szerelmem fekete hattyú
Dala csend
Sötét Tavak vizén
Ringatja magát

Gyújtott gyertyák —
Tavirózsák
Alatt halad el
Mint szelíd szomorúság

Lenn
Dallamosan torony ezüstözik

Bezárva engem
Hullámmón borul rám fénye

SOLTÉSZ JÓZSEF fordítása